

**פתרון הבחינה בהיסטוריה 3 יח"ל (השלמה ל-5 יח"ל)
מוגש על-ידי נעמי בלנק
מורה ברשת "יואל גבע"**

פיתרון הבחינה מתייחס ליחידות הבאות:

נושא 3 – קהילת יהודי קרקוב בתקופת השואה.

נושא 5 – חירות ושוויון בעת החדשה.

נושא 6 – תולדות ארצות הברית.

נושא 3 - קהילת יהודי קרקוב בתקופת השואה

פרק ראשון

שאלה מספר 9

דרך הקמת היודנראט: מינוי כוחני ושרירותי תוך איום על חייו ללא כל יכולת להתנגד למינוי. עם פרוץ המלחמה ברחו מקרקוב רבים מחברי הנהגת הקהילה ובקרקוב נותרה הנהגה לא רשמית. ראשי משטרת הביטחון הגרמנית החליטו בעקבות התייעצות עם אנשי עריית קרקוב למנות לראש מועצת היהודים – יודנרט – את **מרק ביברשטיין**, מורה ועסקן חברתי ודמות מוכרת היטב בציבור היהודי. שני אנשי אס. אס. הגיעו לביתו והודיעו לו בתקיפות כי בפקודת ראש משטרת הביטחון הוא ממונה לראש מועצת היהודים וכי עליו להרכיב את רשימת שניים עשר חברי המועצה בתוך יומיים ולהציגה לראש המחלקה לעניינים יהודיים של משטרת הביטחון. כאשר ניסה ביברשטיין למחות הובהר לו כי מחאה זו עלולה לעלות לו בחייו.

ביברשטיין הרכיב רשימה מתוך אנשים שנראה לו כי יפעלו למען הציבור היהודי. בתחילה כללה הרשימה 12 איש אח"כ הורחבה ל – 24 איש. הגרמנים הבהירו כי יו"ר היודנרט יהיה אחראי באופן אישי לקהילה והוא אף ייצג אותה כלפי הגרמנים. היהודים יהיו כפופים למשטרת הביטחון בלבד ואסור להם לקבול בפני שום גוף שלטוני גרמני אחר.

יש לציין כי היודנרט בקרקוב הוקם עוד לפני פרסומה של "אגרת הבזק" של היידריך מיום ה – 21 לספטמבר 1939. יהודים רבים עדיין ישבו בבתייהם ובבעלותם נכסיהם. למרות מעשי הטרור הראשונים נראה היה לחברי היודנרט כי יוכלו לפעול לטובת הציבור היהודי מאחר ולא היה להם כל מושג על תוכניות הגרמנים לעתיד.

תפקידיהם ופעולותיהם:

- א. היודנרט יציית להוראות הגרמנים ויעביר אותן ליהודים, על המודעות יהיה חתום היודנרט ולא הגרמנים והאוכלוסייה תמלא את פקודותיו של היודנרט ללא עוררין.
- ב. סמכויותיו הן בלתי מוגבלות.
- ג. היודנרט ייצג את היהודים כלפי השלטונות.
- ד. היודנראט ידאג לכל צרכי הקהילה בתחומים שונים.

הרכב היודנרט: שתיים עשרה ועדות וביניהן: ועדות לענייני משק וכלכלה, כספים ומיסים, בריאות וסעד. בראש הועדות יעמדו חברי יודנרט וסגניהם והן יפעלו בעזרת אנשי מקצוע בעלי השכלה גבוהה. שבע עשרה מחלקות שנוהלו ע"י פקידים וביניהן: המחלקה לענייני עבודה שטיפלה בעבודת הכפייה, מחלקת מגורשים שעסקה במציאת מקומות מחייה ליהודים שגורשו מקרקוב, המחלקה לעזרה סוציאלית שהייתה ממונה על תחומי סעד לנוזקים, מחלקת דיור, מחלקת בריאות ותברואה, מחלקת תחזוקת בתים.

למרות המבנה המסועף והמגוון של היודנראט, יכולת הפעולה שלו הייתה מוגבלת ביותר והצטמצמה בעיקר לציות להוראות הגרמנים. בתחום הקהילה ניסיונותיו לפעול ניתקלו במדיניות עוינת וקשוחה מצד הגרמנים שכללה: אריזאציה של רכוש יהודי ופגיעה במוסדות הדת והתרבות.

גורל ראשי היודנראט:

בתחילת מאי 1940 פרסם המושל הכללי הנס פרנק מודעה על פיה אין זה יתכן שבעיר שנבחרה ע"י היטלר לשמש מקום מושב לשלטונות הגרמנים יתגוררו יהודים... כעבור מספר ימים פורסמה פקודה מטעם ראש העיר על פיה נצטוו היהודים לעזוב את העיר. האחריות על ארגון הגירוש וביצועו הוטלה על היודנרט. כנראה שכוונת הגרמנים הייתה לעורר בציבור עוינות נגדו שהרי היודנרט צריך היה להחליט מי יישאר ומי יעזוב.

ההוראה עוררה בהלה עצומה בעיקר כשהתברר כי הרשות להישאר בעיר תלויה בקבלת רישיון מגורים מיוחד. הוקמה "ועדה מיוחדת" שישבו בה נציגי השלטון ונציגי היודנרט, תפקידה היה לבדוק אלפי בקשות לקבלת רישיון. פעולותיה של הועדה הופסקו בספטמבר 1940 כאשר כל חבריה נאסרו באשמת קבלת שוחד ונידונו לעונשי מאסר. בין האסורים היה גם מרק ביברשטיין – ראש היודנרט. למרות "מעמדו הרם" של מרק ביברשטיין גורלו נקבע ע"י הגרמנים בשרירות לב. למעשה בתהליך הגירוש לא הבחינו הגרמנים בין איש רם מעלה לבין נחות אלא גרשו יהודים וביניהם היודנרט כשהתברר כי אינו ממלא באופן מדויק את דרישותיהם. בשלב זה התנאי לקיום היה רק ציות מחלט לגרמנים. בגרוש יוני 1942, ראש היודנרט שהחליף את ביברשטיין, רוזנצווייג, סולק מתפקידו ונשלח עם בני משפחתו ומגורשים יהודים נוספים לבלז'ץ. במקומו מונה דוד גוטר לקומיסר הגטו. כך, בתהליך סגירת הגטו וגרוש יהודי קרקוב החליפו הגרמנים יודנרט. כך ארע גם במהלך גרוש יוני. ביברשטיין ורוזנצווייג היו נאמנים לקהילתם וניסו להציל כמה שיותר יהודים באמצעות "קנקרטה". הם חוסלו במחנות ההשמדה. דוד גוטר שמונה כקומיסר ושרת אך ורק את המדיניות הנאצית, היה עוין לקהילה היהודית בגטו ונישאר בחיים גם לאחר החיסול הסופי של הגטו. כעבור כמה חודשים חוסל אף הוא, יחד עם הנותרים מהמשטרה היהודית.

שאלה מספר 10, סעיף א'

המאבק להישרדות של הציבור היהודי בגטו:

המאבק על הלחם - המדיניות הגרמנית הייתה לספק מעט מאוד מזון לגטו ויחד עם זאת לאסור על יהודים לצאת מהגטו ללא אישור. מי שיתפס מחוץ לגטו ימות בירייה. הממונה על ענייני הבריאות בגנרל גוברמן תיאר את המדיניות הנאצית כך: "... קיימות שתי דרכים בלבד: או דנים את היהודים בגטאות למוות מרעב או מוות בירייה. אמנם בסופו של דבר התוצאה תהייה זהה, אבל האמצעי השני הוא המרתיע ביותר. אין אנו יכולים לנהוג אחרת... כי תפקידנו היחידי והבלעדי הוא לדאוג שגרמני לא יפגע מהמגפות ושפרזיטים (היהודים) האלה לא יסכנו אותנו, לשם מטרה זו כל אמצעי יהיה טוב בשבילנו". דברים אלה מלמדים כי המיתה האיטית מרעב הייתה צפויה בגטאות מתחילת קיומם. המדיניות הגרמנית הקציבה לכל יהודי בגטו 250 – 300 קלוריות ביום. לפולנים לעומת זאת הוקצבו פי 3 או פי 4 אך עדיין מעט ממה שזקוק לו אדם מבוגר כדי להתקיים.

המאבק במדיניות ההרעבה התקיים במספר דרכים:

- א. היודנרט בשיתוף עם "המוסד לעזרה עצמית" פעלו בשיתוף פעולה. היודנרט קיבל הקצבות מזון מהגרמנים וחילק את המזון לפי תלושים מיוחדים. בנוסף הגיעו תרומות מארגונים יהודיים בחו"ל – כמו הג'וינט, הוקמו מטבחים ציבוריים וחולקו בגדים ונעליים.
- ב. הברחת מזון לגטו אמנם הייתה אסורה רשמית אך הרשויות נהגו לעיתים להתעלם מההברחות מאחר והרוויחו מהן הון תועפות. השוחד זרם לשוטרים גרמנים, פולנים ויהודים ששמרו על שערי הגטו. בלילות עברו דרכם דברי מזון והם העלימו עין. דרך נוספת להברחה הייתה של אלה שעבדו ברישיון מחוץ לגטו במפעלים גרמניים ופולניים והבריתו ממפעלים או חנויות מזון. מבין המבריחים

יש לציין את מבצעי ההברחה של הילדים שברחו מן הגטו כדי להביא מעט מזון דרך עגלות אשפה, דרך חריץ בגדר, דרך הסורגים תוך סיכון עצמי. ככל שעבר זמן לקראת תחילת 1942 המצב הורע ורבים הסתובבו מצומקים וחסרי כל...

המאבק על העבודה - מיד עם כיבוש פולין היו הכל מעוניינים בניצול כוח העבודה היהודי העצום. עד סוף 1940 טיפלה מחלקה העבודה של היודנרט בהזמנות של מעסיקים גרמניים שהיו מעוניינים בפועלים יהודים. אח"כ הועבר הטיפול לידי משרד התעסוקה הגרמני. יהודים נלחמו על מקומות העבודה שכן, ללא "קנקרטה" וללא אישור עבודה לא קיבלו תלושי מזון. במקומות העבודה השונים ניתן היה לקבל צלחת מרק ופת לחם, היו מקומות שבהם המעסיקים דאגו לעובדיהם היהודים כמו במפעל "אמליה" של אוסקר שינדלר ולעומתם היו מקומות שבהם היחס היה משפיל ועוין. רבים מהיהודים השתדלו להתחמק מעבודה בבניין כי שם ספגו מכות רצח...

נוסף על העבודה הרגילה הוטלה על היהודים חובה של עבודת כפייה שתמורתה קיבלו שכר זעום לא מן הגרמנים אלא מקופת היודנרט. הגטו חולק לבלוקים וכל בלוק נשלח אחת לשבוע לעבודת כפייה שחורה ומשפילה...

היודנרט יזם המשך עבודה גם בתוך הגטו והביא את מכלול בעלי המלאכה: סנדלרים, חייטים... ואלה עסקו בתפירת מדי צבא לגרמנים. הגרמנים התירו קיומם של בתי מלאכה מסוימים ופיקחו עליהם ובכך יצרו רושם כי הגטו ימשיך להתקיים... ככל שגבר הבידוד התחזקה התחושה כי עבודת תציל ממוות. היודנרט בלית ברירה עודד תיקווה זו ואילו הגרמנים עודדו אותה מאחר והעסקת יהודים הבטיחה להם רווחים עצומים ותרמה להרגעת הרוחות בגטו.

המאבק על התקווה - רבים בגטו חיפשו מקלט נפשי כדי לשאוב ממנו את הרצון לחיות. היו שתלו את תקוותם באמונה. ולמרות כל האיסורים המשיכו להתקיים בגטו חיי דת: היו שלושה בתי כנסת ובחגים אף אורגנו מקומות תפילה נוספים. על השבת ניסו לשמור גם יהודים לא דתיים. בגטו היו רבנים ומורים ידועי שם שבעבורם חינוך הדור ברוח התורה היה צו עליון. הם לימדו במחתרת וקיימו תפילות במחתרת וקיוו לבואה של הגאולה... **במשפחות לא חרדיות** חיפשו ההורים פיתרונות אחרים לילדיהם: נמצאו מורים שתמורת שכר ולפעמים ללא שכר ארגנו "תוגי למוד" לילדים בגילאי בית הספר. הילדים נהגו להגיע למקום המפגש עם ספרים מוסתרים מתחת לבגדיהם. במקום המפגש החליפו תפקידים כששמעו רעש מבחוץ כדי להסתיר את עיסוקם. בבתי היתומים המשיכו לא רק בדאגה לקיומם אלא גם בפעילות חינוכית. ארגון ה"צנטוס" המשיך לפעול בגטו וניהל כמה ממעונות הילדים תוך קבלת תמיכה כספית מתורמים. מקומות המפגש למבוגרים היו בכמה בתי קפה שעדיין התקיימו בגטו. הידוע שבהם היה "פולוניה" שמשך אורחים בשל המוסיקה שנוגנה בו. הגרמנים התירו בשלב זה ליהודי הגטו לקיים קונצרטים ומופעים. ההיתר נבע מרצונם להשלות את היהודים כי קיומו של הגטו מובטח. במסגרת המחלקה לעזרה סוציאלית הוקם "מדור תרבות" שארגן פעילות תרבותית רשמית. הגסטאפו בדק את תוכנית הקונצרטים והתיר רק יצירות של מלחינים יהודים. חלק בלתי נפרד מהמופעים היו שיריו של מרדכי גבירטיג שהיה משורר פופולארי בקרב יהודי פולין לפני המלחמה. רבים כתבו שירים, סיפורים, זיכרונות על הייאוש והתקווה, על אהבה וטבע על פחד מעתיד גרוע יותר.... כל אלה במטרה לנסות ולשמור על חיים נורמאליים ככל האפשר.

שאלה מספר 10, סעיף ב'

בגטו קרקוב התארגנו שתי קבוצות שונות למאבק מחתרתי:
א. קבוצת "איסקרא" מנתה 35 חברים תחת פיקודו של **באומינגר**. קבוצה זו קשרה קשר עם ה-פ.פ.ר. הפולנית והפכה להיות יחידה יהודית לוחמת בתוך ארגון זה.

ב. **"החלוץ הלוחם"** ("הארגון הלוחם של הנוער היהודי החלוצי")- הוקם באוגוסט 1942 והשתייכו אליו קבוצות "עקיבא", "עקיבא ב'", "השומר הדתי", "דרור", כמה חברים מהשומר הצעיר והנוער הציוני- סה"כ 97 חברים. הארגון ראה את עצמו חלק מארגון אי"ל- "הארגון היהודי הלוחם" שהוקם בוורשה בראשותו של מרדכי אנילביץ'. אך יחד עם זאת שמר הארגון עת עצמאותו.

ההתלבטויות ביחס למטרת הלחימה :

א. האם מטרת המלחמה היא מאבק לצורך נקם והצלת כבוד העם היהודי בלבד אנן שיש לעסוק גם בהצלה? הצלה ע"י הברחת הגבול להונגריה. היו שהתנגדו להצלה וטענו כי "במלחמה בחרנו- על כולנו להשתתף בה. כל דרך אחרת כמוה כעריקה". דרך זו הלכה והתגבשה כדרך עיקרית של המאבק גם לאור העובדה כי מבריחי הגבול להונגריה דרשו תמורת ההברחה שכר מעבר לאפשרויות הכלכליות שהיו בנמצא.

ב. האם המלחמה היא למען הסמל או בעלת סיכוי קונקרטי? חברי המחתרות התייחסו לשתי האפשרויות גם יחד. "אנו רוצים לחיות ואנו יודעים למען מה, אבל דווקא משום כך אנו חייבים להילחם ומלחמה זו מביאה עימה לא רק חיים אלא גם מוות... אפשר לקבל את פני את המוות בכבוד ובשלווה, אם יש בו תכלית". בלחימה ניתן לראות גם סמל: "נילחם למען שלוש שורות בהיסטוריה ובלבד שלא ייאמר כי הנוער היהודי הלך כצאן לטבח".

למרות ההתלבטויות התכלית העיקרית היא מלחמת נקם.

מכל הלבטים שציינו ראוי להדגיש כי חברי המחתרת שאפו לנהל מאבק. מטרה זו באה לידי ביטוי בעצם התארגנותם, ביציאה ליער בשלב הראשון ובהעברת שדה המערכה לעיר עצמה בשלב הבא. קבוצת "איסקרא" הקדימה כאמור את "החלוץ הלוחם" בפעילותה בשטח ה"ארי". פעולותיהם הראשונות התמקדו בשילוח חוליות של שלושה אנשים לרחובות השקטים, שם היו פוגשים חייל שהלך לתומו, הורגים אותו בלי רעש ולוקחים את נשקו. פעולות כאלה היו רבות.

פרק שני

שאלה מספר 11

הצעדים שנקטו הנאצים נגד היהודים בקרקוב עד שהוקם הגטו במרץ 1941 :

עבודות כפייה- ממשלת הגנרל- גוברנמן הוציאה שני צווים המתייחסים לעבודות כפייה ליהודים : צו המטיל עבודות כפייה על יהודים בגילאי 12 – 60 ללא הבטחת שכר או תנאים סוציאליים. צו המטיל חובת עבודה על פולנים בני אותם גילאים תוך הבטחת שכר וזכויות סוציאליות. שני הצווים פורסמו באותו יום וההבדל ביניהם היה ברור לכל. גרמנים רבים היו מעוניינים בכוח עבודה יהודי ולכן, ברחובות נחטפו יהודים ונשלחו לעבודות ציבוריות, למחנות האס. אס. היו שעבדו במתקני הצבא, במפעלים פרטיים, בחוות חקלאיות. בתחילה היה חוסר סדר מחלט בחלוקת כוח העבודה היהודי אך הרשויות הגרמניות שפעלו באזור : המשטרה, האס. אס. והנס פרנק הגיעו להסכמה ביניהם ביחס לחלוקת הסמכויות : האס. אס. ושלוחותיו ירשמו ויגייסו יהודים לעבודות כפייה, אך ארגון העבודה יתבצע ע"י מחלקה מיוחדת בממשלת הגנרל – גוברנמן. מעתה, יוכלו מעסיקים לקבל יהודים לעבודות כפייה בתיווכה של לשכת העבודה המקומית תמורת שכר זעום. הסדר זה לא שיפר את מצב היהודים מאחר והיו שקיבלו צווים באמצעות היודנט והיו שנחטפו ברחוב. החל מדצמבר 1939 חויבו היהודים לשאת סימן היכר יהודי : סרט לבן על הזרוע הימנית עם מגן דוד כחול, אח"כ סומנו מקומות ליהודים בחשמלית ולבסוף נאסר עליהם לנסוע כלל... פורסמה הוראה האוסרת לבקר בתיאטראות, בתי קולנוע ובתי קפה לא יהודיים. נאסרה החלפת מקום המגורים ללא אישור וכך הלך והתהדק הסגר על היהודים כשהם למעשה מופרדים מכלל האוכלוסייה.

אריזאציה של רכוש יהודי - בשטחי הגנרל גוברנמן הוצאה לפועל האידיאולוגיה הנאצית על פיה היהודים סולדים מעבודה יצרנית ומנצלים את רכושם של עמים אחרים, על כן רשאים הגרמנים להשתלט על הרכוש היהודי. תיאוריה זו הוצאה לפועל בכמה דרכים:

- א. לחיילים, לאנשי משטרת הביטחון, לאנשי אס. אס. ולאחרים ניתנה יד חופשית לבצע מעשי שוד פרטיים.
- ב. עם הקמת הגנרל- גוברנמן ארגנו השלטונות מעשי שוד קולקטיביים. על היהודים הוטלו צווים הפוגעים ברכושם ופרנסתם: על כל העסקים היהודיים הוטלה חובת סימון, בבנקים נחסמו כל החשבוניות, הפיקדונות והכספות השייכים ליהודים, בבתים נאסר על אחזקת כסף מזומן מלבד אלפיים זלוטי, נאסר על רופאי שיניים יהודים לרפא לא יהודים, נאסר למכור או להעביר רכוש לבעלים אחרים, הוקם משרד הנאמנות הגרמני שניהל את הבתים והרכוש שנעזב ע"י יהודים שברחו מזרחה, מרשימת עורכי הדין נמחקו כל היהודים ונאסר עליהם להופיע בבתי משפט, היהודים צוו למסור מכוניות, אופנועים, מקלטי רדיו, היהודים צוו לרשום את כל הרכוש לרבות הרכוש בחו"ל, למלא טפסים מסוימים ולמסור אותם עד 1 במרס 1940. העונש על אי מילוי הצווים היה מאסר בבתי הסוהר, קנס, החרמת רכוש וגירוש למחנות. כמו כן, הקהילה הייתה צריכה למסור את כל תשמישי הקדושה מכסף וזהב של בתי הכנסת.
- ג. על היוזנרט הוטל לספק לבתי הגרמנים ולמשרדיהם באזור הגנרל – גוברנמן רהיטים וציוד ולהעביר תשלומים שונים לשליטי קרקוב.

חיסול מוסדות הדת, החינוך והתרבות - מטרת שלטונות הכיבוש הייתה לפגוע במוסדות החינוך והתרבות הפולניים. הם התירו קיומה של תרבות מעין זו רק בתנאי שהם מתקיימים תחת צנזורה חמורה. יחסם ליהודים היה מחמיר יותר, מטרתם לחסל חיסול מחלט כל ביטוי וכל צורה של חיי תרבות יהודיים משתי סיבות עיקריות:

- א. פסיכולוגית- פולחן דת וחינוך מחזקים את כושר העמידה של היהודים ואת רצונם לשלוט... לכן יש להתעלם מדתם כדי לשבור את רוחם.
- ב. אידיאולוגית- היהודים מזיקים נטולי כל ערך אנושי ואינם זקוקים לערכי תרבות.

ואכן, כבר בתחילת הכיבוש הוצאה פקודה לסגור את כל בתי הכנסת ולמסור את תשמישי הקדושה. השחיטה הכשרה נאסרה והחגים הפכו לימי חול- לימי עבודה רגילים. יש לציין כי אחוז שומרי המסורת מבין יהודי קהילת קרקוב לא היה מבוטל. מערכת החינוך ניזוקה באמצעות פיטורי מורים יהודיים שעבדו במערכת החינוך הכללית ועל התלמידים היהודיים נאסר ללמוד בבתי הספר הפולניים והותר להם ללמוד רק בבתי ספר יהודיים. בני נוער רבים שלמדו בבתי ספר פולניים נאלצו לעזוב. גם מסטודנטים נמנעה כל אפשרות להתקדם. כך, בני נוער רבים נותרו חסרי מעש.

שאלה מספר 12

המניעים האידיאולוגיים למדיניות הנאצים כלפי האוכלוסייה הפולנית בקרקוב:
האוכלוסייה הפולנית נחשבה לגזע נחות שנועד לשרת את הגזע הארי העליון.
הצעדים שנקטו הנאצים כנגד הציבור הפולני היו:

- א. בתוך שבועות ספורים מיום הפלישה (סוף אוקטובר 1939) הכריזו צו מטעם היטלר על הקמת יחידת מנהל מדינית של שלטונות הכיבוש בחלקי פולין שלא סופחו לרייך בשם: הגנרל-גוברנמן - GENERAL GOVERNMENT. יחידה זו חולקה לארבעה מחוזות: קרקוב, ורשה, ראדום ולובלין. לעיר הבירה של הגנרל גוברנמן נבחרה קרקוב. אמנם הבירה הפולנית הייתה ורשה אך הגרמנים רצו לפגוע בריבונות ובלאומיות הפולנית ולא הכירו בבירתם. השלטון על יחידה מנהלית זו הועבר להנס פרנק שהקים ממשלה אזרחית בקרקוב. באזור הגנרל גוברנמן חיו כ- 16 מיליון איש

- שנחשבו על פי האידיאולוגיה הנאצית כמו שאר הפולנים כגזע נחות. הנס פרנק הודיע כי המדינה הפולנית תדלה להתקיים וכי על הפולנים להסתגל למציאות החדשה.
- ב. הגרמנים החלו להרוס את התרבות הפולנית ולהפוך את האוכלוסייה הפולנית למאגר כוח עבודה ממושמע וזול לצרכי הרייך השלישי. ואכן, במהרה החל חיסול המנהיגות והאינטליגנציה הפולנית, רבים נשלחו למחנות ריכוז בגרמניה ובפולין (מיידנק ואשוויץ).
- ג. צומצמו כמויות המזון שחולקו לאוכלוסייה כדי להוריד את רמת החיים. כל המפעלים והנכסים הוחרמו והפכו לרכוש גרמני. ארמונות, כנסיות, מוזיאונים נשדדו ו כ- 1.5 מיליון פולנים נשלחו לעבודות כפייה בגרמניה.

נושא 5 - חירות ושוויון בעת החדשה

פרק ראשון

שאלה מספר 17, סעיף א'

משמעות עקרון החירות ועקרון השוויון על פי "הצו לביטול הפיאודליזם":
הצו ביטל את השיטה הפיאודלית, ביטל כל שיעבוד בגוף או ברכוש. האיכר הפך חופשי בגופו אך עדיין לא קיבל אדמה והוא יצטרך לשלם עבור הזכויות הנוגעות לקרקע. המיסים לכנסייה בוטלו, דין צדק יהיה חינם ללא חובת תשלום, לא תהיינה פריבילגיות מיוחדות, למחוז פרובינציה, לקבוצה או אדם, המיסים ייגבו מכל האזרחים והתשלום יהיה באופן פרופורציונאלי לגודל הרכוש, כל האזרחים יוכלו להיבחר לכל תפקיד ציבורי כולל תפקיד כנסייתי.
כולם שווים בפני החוק בזכויותיהם וחובותיהם. מובטחת חירות פוליטית לכל אזרח להיבחר למשרה ציבורית אזרחית צבאית וכנסייתית.
חירות מ... השלטון הפיאודלי והכנסייתי וביטול המבנה החברתי שהיה נהוג בצרפת ערב המהפכה. השוויון בא לידי ביטוי בשוויון בפני החוק בחובות ובזכויות, בזכויות פוליטיות אך לא בתחום הכלכלי-חברתי. בתחום זה כל אחד יוכל להתפתח על פי כישוריו ללא קשר למעמדו, מוצאו. החברה הפכה לחברה גמישה המאפשרת לפרט הזדמנות שווה לעבור ממעמד למעמד.

משמעות עקרון החירות ועקרון השוויון על פי "הצהרת זכויות האדם והאזרח":
ביסודה של ההצהרה הונחה ההשקפה כי בני האדם נולדו חופשיים ושווים בזכויותיהם וכי ייעודה של החברה הוא לשמור על קיום זכויותיו הטבעיות של האדם שאינן ניתנות לביטול שהן "חירות, קניין, ביטחון וזכות ההתנגדות לדיכוי". נקבע כי סמכויותיה של המדינה מוגבלות הן ע"י זכויות הפרט וכי גם המדינה כפופה לחוק. החירות הוגדרה כרשותו של האדם לפעול על פי הבנתו, כל עוד אין הוא מקפח את זכויותיו המוצדקות של הזולת. העם הוא ריבוני והחוק איננו אלא ביטוי לרצונו הכללי של העם. כל האזרחים חייבים להיות שווים בפני החוק ושווים בזכותם לכהן בכל משרות הציבור בהתאם לכישרונותיהם והכשרתם. אין למנוע מהאזרח את האפשרות להביע דרך חירות את דעותיו ולהחזיק בהן. העם – בעלי הרכוש. החרות- קדושת הקניין והחרות להיבחר. יש לאפשר לפרט להתפתח על פי יכולתו ללא התערבות מצד המדינה. שוויון- ביטול זכויות היתר של הכנסייה והאצולה. השוויון בפני החוק, הזכות לחרות שווה לכולם. השוויון אינו בתחום הכלכלי- חברתי. יש לציין כי הצהרה זו נשענה על רעיונותיהם של: רוסו על ריבונות העם.

לוק שהתייחס לארבע החירויות הבסיסיות של האדם: חופש, ביטחון הקניין, ביטחון החיים והזכות להתנגד למשטר עריץ.

מונטסקייה - שהתייחס להגבלת השלטון באמצעות הפרדת רשויות. שני מסמכים אלה היוו הישג של המעמד הבינוני ששאף להגדיל את רכושו ותמך בהסרת כל המגבלות השלטוניות והמעמדיות על שאיפתו ומאמציו לצבור רכוש.

שאלה מספר 17, סעיף ב'

הפירוש שנתן רובספייר למושג חירות:

שחרור מהשלטון הישן: מהמלוכה ומבעלי האדמות.

"המידה הטובה הציבורית" שמשמעותה: אהבת המולדת, רצון העם, נאמנות מחלטת לטובת הכלל, החירות היא קדושה ותתאפשר רק תחת פיקוחה ושליטתה של המדינה שתילחם באויביה החיצוניים והפנימיים.

הממשלה תילחם באויבי החירות ותציל אותה מהמאיימים לחסלה. יש לצייד את הממשלה בכוחות רבים ככל האפשר, לבטל את האופוזיציה, את הפרדת הרשויות ולא להגביל את השלטון המהפכני הידוע ב"אהבת המולדת". כשהחירות תושג לא יהיו בעם פילוגים ומחלוקות. החירות היא קדושה ומשמעותה: אחדות המולדת - זהו צו עליון!

רובספייר יצר את הדמוקרטיה הטוטליטרית, זו הנלחמת למען ערכי אדם נשגבים בדרך דיקטטורית המקדשת את כל האמצעים ומבטיחה באמצעות טרור את שלטונם של החרות (רצון הכלל ואהבת המולדת) לצד השוויון המוכתב ע"י המדינה כיעד מהפכני.

שאלה מספר 18, סעיף א'

יחסי הגומלין הרצויים בין הפרט לשלטון על פי התפיסה הליברלית:

אחד הנציגים המובהקים של המחשבה הליברלית היה הוגה הדעות האנגלי ג'ון סטיוארט מיל. מיל פיתח את רעיונותיו הליברלים בספרו "על החירות" (1859).

מיל דן בגבולותיה של חירות הפרט וזאת בשני מישורים: תחילה במישור המדיני הפורמאלי ולאחר מכן גם במישור החברתי הרחב יותר. מיל ער לכך כי מנגנוני הביקורת החברתיים כגון דעת הקהל וכיו"ב עשויים לפגוע בפרט לא פחות - ולפעמים אף יותר מאשר הדיכוי המדיני המפורש. הבעיה שמציג מיל ב"על החירות" היא תחום ההתערבות המותרת מצדו של הכלל בענייניו של הפרט. עד היכן מותר לחברה ולשלטון להתערב ומהו התחום החייב להישאר בחזקתו של הפרט? מיל מחלק את ההתנהגות האנושית לשני סוגים:

א. פעולות הנוגעות לעצמי - "רשות האישיות הפרטית".

ב. פעולות המתייחסות לזולת - "רשות החברה".

לדעת מיל, אסור לשלטון ולחברה להתערב בפעולות המתייחסות לעצמי. כיוון שתוצאתן של פעולות אלה מתייחסת אלי בלבד הרי אני האפוטרופוס הבלעדי על עצמי ואין רשות לזולת - לחברה - להתערב בתחום זה. מאידך, בכל השייך לפעולות המתייחסות לזולת, שם רשאי הכלל להתערב על מנת למנוע ממני מלפגוע בזכותו של הזולת לפרטיותו.

ישנם עניינים שנראה כי הם מתייחסים לפרט עצמו אך מתגלים כמתייחסים לזולת. לדוגמא, שתיית משקאות אלכוהוליים הוא עניין המתייחס לעצמי. אך כיוון שאדם המתמכר לאלכוהול עשוי להזניח את פרנסת משפחתו וילדיו יהיו מקופחים בחינוכם והחברה מתחייבת לשאת בנטל אחזקתם הרי השכרות איננה עניין אינדיבידואלי אלא חברתי. לכן, רשאת החברה להטיל הגבלות על מכירתם ושתייתם של משקאות אלכוהוליים... שיש בהם נזק חברתי.

דוגמא נוספת מתייחסת לחינוך חובה: האם יש להכריח הורים בעניינים הנוגעים בחינוך ילדיהם? מצד שני, אי חינוך הילדים יש בו עניין חברתי: אי חינוך יכול להוביל לעבריינות, לאי יכולת להתפרנס בכוחות

עצמך ולכן, מותר לחברה לחייב את הכל בחינוך חובה. מיל מדגיש, יחד עם זאת, כי זכותם של ההורים להתערב בקביעת תכני החינוך הנראה להם בשביל ילדיהם. התלבטויותיו של מיל ביחס לגבול בין העצמי לזולת הובילו אותו למסקנה כי "שום אדם אינו אי שלם לעצמו".

כל מי שנהנה מהגנת החברה חייב לשלם גמול בעד טובת הנאה זו. עצם העובדה שבני האדם חיים בחברה גורמת לכך שחברה ינהגו על פי כללים ידועים והם:

- א. איש לא יפגע בענייניו של חברו, בזכויותיו הן משום שכל מחייה החוק והן משום שזוהי הסכמה שבשתיקה בין בני החברה.
- ב. כל אחד יתרום את תרומתו למען החברה, יגן על חבריה מפני נזקים ופרעות. יש לחברה זכות לעמוד על כך בכל תוקף ולמנוע משתמטים. כשיש בהתנהגותו של אדם משהו הפוגע באחרים מיד נכנסת התנהגות זו לתחום סמכותה של החברה.
- ג. יש לשמור על חופש גמור של הפרט מצד החוק ומצד החברה, בכל המקרים שבהם התנהגותו של הפרט אינה נוגעת לאחרים. הפרט יקבל על עצמו את תוצאות מעשיו.

ישנו מקרה אחד שבו מותר לחברה לנהוג בכפייה ופיקוח וזהו עקרון ההגנה העצמית. התכלית היחידה שבשבילה מותר להשתמש בכוח הכפייה כלפי חבר אחד בציבור הוא כדי למנוע נזק לאחר. היחיד חייב לתת לחברה דין וחשבון על התנהגותו אך ורק כשהיא נוגעת גם לאחרים. אם היא נוגעת לו בלבד, זכאי הוא לעצמאות מחלטת על עצמו, גופו ונפשו- בהם הוא שולט שלטון בלתי מוגבל.

תיאוריה זו מתייחסת כמובן לאנשים בוגרים ולא לבני נוער. בני הנוער עדיין זקוקים לטיפול והגנה לא רק מפני אחרים אלא גם מפני עצמם... ברגע שהגיעו בני האדם לכך שניתן לנהלם באמצעות הסברה, הוכחה, שיפור עצמי הרי אין לרשות כל זכות להשתמש בדרכי כפייה ביחס לטובתם של בני האדם. הכפייה תצטמצם רק לנושאים הנוגעים לביטחונם...

ישנם מעשים חיוביים לטובת הזולת שיש להכריח אדם לעשותם: להעיד בבית משפט, לתרום את המגיע ממנו למען ההגנה הכללית- (שירות בצבא, תשלום מיסים), להציל נפש זולתו או להתערב במקרה של עוול כדי להגן על הקורבן מחוסר ההגנה- מי שאינו מקיים זאת למרות שהוא מחויב, ישא באחריות כלפי הציבור. אדם יכול לגרום רעה לזולתו לא רק ע"י מעשיו, אלא גם אם הוא יושב ואינו עושה. ובכל אחד משני המקרים האלה ייתכן שיהיה מחויב לתת דין וחשבון על הנזק שנגרם. ישנם מקרים בהם החברה אינה מעוניינת והם: חייו והתנהגותו של הפרט הנוגעת רק לעצמו- זהו תחום החירות האנושית. החירות האנושית כוללת את:

- א. התודעה הפנימית, חפש המצפון, חפש המחשבה וההרגשה, חפש הדעה בכל נושא עיוני, מדעי, מוסרי או דתי. וכן, החופש להביע דעה בכתב או בע"פ למרות שנראה כי זכות זו נוגעת גם לזולת... אך זו חשובה כמעט כמו חירות המחשבה עצמה ולמעשה אין להפריד ביניהן.
- ב. אדם יהיה חופשי בטעמו ובמשלח ידו. שתהיה לו הרשות לתכנן תכניות חייו באפן המתאים לאופיו ורצונותיו ובלבד שיקבל על עצמו את האחריות לצעדיו. הבריות לא יתערבו ולא יפריעו לפרט גם אם התנהגותו תיראה בעיניהם טיפשית, עיקשת או פושעת. (ההתערבות אפשרית רק בתנאי שאחרים נפגעים ממעשיו).
- ג. זכותו של הפרט להתאגדות. בני האדם חופשיים להתאחד לכל מטרה שאינה גורמת נזק לזולתם ובלבד שיהיו כל המתאחדים מבוגרים שאינם פועלים מתוך כפייה או רמייה.

חברה שאין חברה נהנים מן החירויות הללו אינה חברה בת חורין ויהא המשטר הקיים בה מה שיהיה...

שאלה מספר 18, סעיף ב'

אדם סמית (כלכלן אנגלי הנחשב לאבי תורת הכלכלה הקלאסית) בספרו "עושר האומות" מציג את תפיסתו הכלכלית של הליברליזם ותומך בעקרון היזמה הפרטית. לטענתו, רק המאמץ הטבעי של כל אדם לשפר את מצבו במלוא החופש והביטחון יביא את כלל החברה לידי שגשוג ועושר. כל פרט מנסה במלוא כוחותיו להגדיל את ההון הנמצא ברשותו למען תועלתו האישית ולא לתועלתה של החברה. התוצאה ממאמץ זה משפיעה גם על התפתחותה של החברה. בקדמו את האינטרסים שלו, פועל הפרט לקידום האינטרסים של החברה בצורה מועילה יותר משהיה עושה לו התכוון לכך מלכתחילה. הרי בני האדם אינם פועלים לטובת הכלל מתוך נדיבות לב... השאיפה לרווח משלהם היא המניעה אותם... לכן, יש למנוע את התערבות השלטון במשק. התערבות מצד השלטון עלולה לעכב את תהליך ההתפתחות ולהקטין את התוצר השנתי ואת כוח העבודה. שכן, דרך ההתערבות במשק מונעים הזרמה של הון אל ענף ייצור אחד ומכוונים אותו לענף ייצור אחר... ברגע שיוסרו כל שיטות ההעדפה או הבלימה תתפתח באופן טבעי שיטה פשוטה וברורה, חופשית וטבעית: כל אדם שאינו עובר על חוקי הצדק יהיה חופשי לדאוג לענייניו על פי דרכו ולהתחרות באדם אחר או בקבוצת אנשים על פי חריצותו תוך שימוש בהונו הפרטי. השלטון ישתחרר לחלוטין ממשימת הפיקוח על יזמתם של בני אדם פרטיים כדי להטותה לטובת ענייני החברה.

בהתאם לשיטת החופש הטבעי השלטון יצטרך לטפל בשלוש משימות בלבד:

- א. להגן על החברה מפני תוקפנותן ואליומותן של חברות אחרות.
  - ב. להגן על כל חבר בחברה מפני עוול או דיכוי מידי חבר אחר בתוך החברה כלומר, להקים מערכת משפט מתוקנת.
  - ג. לכוון ולהקים מספר מוסדות ציבוריים ועבודות ציבוריות כגון: כבישים, גשרים, נמלים, שרותחים למען הציבור כמו חינוך ציבורי- כל אלה לא יבוצעו ע"י יזמה פרטית שכן, אף קבוצה של אנשים קטנה או גדולה לא תסכים לקחת על עצמה להקים מפני שהרווחים לא יצדיקו את המאמץ...
- כך, התועלת העצמית קשורה לתועלת הכלל. יש לעודד את החריצות ואת היזמה והיעילות וכל אלה יביאו ברכה לכלל עמי התרבות.

פרק שני

שאלה מספר 19

האיגודים המקצועיים הם הביטוי המובהק ביותר לפעילות עצמית של מעמד הפועלים. מטרתם לשפר את תנאי העבודה ותנאי השכר של מעמד הפועלים תוך הדגשת הישגים כלכליים וסוציאליים במסגרת המשטר הקיים ללא שאיפה לשינוי פוליטי בעצם מהותו של המשטר הקיים. לעיתים נאלצו 8 האיגודים המקצועיים להרחיב את פעילותם מעבר לתחום יחסי עובד- מעביד ולפתוח במאבקים עם השלטון כדי להבטיח לעצמם חופש פעולה והכרה במעמדם. אך, למרות זאת, אין לראות בהם תנועה פוליטית החותרת לשינוי פני המשטר. יש לראות בהם ארגונים חברתיים המשתפים פעולה עם המשטר באשר הוא.

באנגליה החלו להתגבש איגודים מקצועיים כבר במחצית הראשונה של המאה ה-19. אך דפוסי הארגון התגבשו רק במחצית השנייה של המאה ה-19 והם מאפיינים את האיגודים המקצועיים באנגליה עד היום. בתחילה התארגנו פועלים מקצועיים על פי ענפים: מכרות, מתכת וטכסטיל במטרה למנוע תחרות מצד פועלים לא מקצועיים. במשך הזמן נוסדו איגודים חדשים שהקיפו יותר ויותר ענפים בייצור ובשירותים. לאיגודים אלה החלו להצטרף בסוף המאה ה-19 גם פועלים לא מקצועיים. מספרם של כלל

חברי האיגודים הגיע לכ- 2 מיליון חברים והם הפכו מאיגודים מקומיים לאיגודים ארציים שהפכו לכוח בעל חשיבות מכרעת במאבק לקידום האינטרסים של מעמד הפועלים.

מאבקם הביא למספר הישגים חשובים: שיפור תנאי התברואה והבטיחות במכרות ובבתי החרושת, דאגה לשיכוני עובדים, קיצור יום העבודה תחילה ל- 10 שעות ואח"כ ל- 9 ולבסוף ל- 8 שעות עבודה ביום. חל גם שיפור בתנאי השכר של הפועלים ברוב ענפי התעשייה.

חלק נכבד מההישגים הושג הודות לשיתוף פעולה בין ארגוני הפועלים לבין גורמים בשתי המפלגות הפוליטיות הגדולות: המפלגה הליברלית והמפלגה השמרנית.

כך, ככל שהתרחב תהליך הדמוקרטיזציה באנגליה גבר שיתוף הפעולה. וזאת בעיקר לאחר קבלת "התיקון לחוק הבחירות" משנת 1876 שהעניק זכות הצבעה לרוב קבוצות הפועלים. פועלים חקלאיים וכורים לא נכללו בחוק זה ב- 1867 ורק ב- 1884 התקבל תיקון נוסף שהעניק זכות הצבעה לכל הגברים. התיקון הראשון היה ביוזמתה של ממשלה מטעם השמרנים (רה"מ ד' ישראל) והתיקון השני ביזמתה של הממשלה הליברלית. הנשים תזכנה לזכות בחירה רק ב- 1918. מעתה החלו שתי המפלגות הגדולות להתחרות על קולו של ציבור הפועלים.

למרות זאת, לא מתגבש כוח פוליטי המייצג את מעמד הפועלים. נציגי מעמד הפועלים נכנסו לפרלמנט כ"בלתי תלויים" ושיתפו פעולה עם נציגי המפלגות הגדולות בהתאם לנסיבות. רעיון המאבק הפוליטי הישיר באמצעות מפלגת פועלים עצמאית לא נולד אז עדיין ופעילותו העצמית של מעמד הפועלים הוסיפה להתבטא בעיקר במאבקייהם הסוציאליים של האיגודים המקצועיים.

בשנות ה- 70 ו ה- 80 של המאה ה- 19 הקצינו המאבקים של האיגודים המקצועיים. פרצו סכסוכי עבודה ושבתות רבות שהקיפו את כלל המשק ולעיתים אף היו ממושכות. המעסיקים, במקרים אלה, דרשו מהשובתים תשלום פיצויים עבור הנזקים שנגרמו בעקבות השבתות ובתי המשפט חייבו את האיגודים בתשלום פיצויים. נוצר הרושם, אם כן, כי מבחינה משפטית עדיין לא התחזק מעמדם של האיגודים המקצועיים וכי יכולתם עדיין מוגבלת.

שאלה מספר 20

מאפייני תחושת הניכור:

חוסר אונים- האדם חושש שאין בכוחו להשיג את מבוקשו. הגדרה זו אינה מתייחסת לחוסר אונים כתוצאה מתנאים אובייקטיביים, או לתסכול הנובע מאי התאמה בין מידת ההשפעה שאליה הוא שואף לבין מידת ההשפעה המצויה. הניכור נובע מתחושה שיש ליחיד ולהשפעתו על התרחשויות חברתיות ופוליטיות.

העדר משמעות- ניכור במובן זה משמעותו יכולתו של הפרט להבין את האירועים שבהם הוא מעורב. ניתן לדבר על ניכור ברמה גבוהה כאשר לפרט לא ברור במה עליו להאמין, כלומר- כאשר חסרות לו אמות מידה מינימאליות הנחוצות לקבלת החלטות. ניתן לקבוע כי ההנחה שהאדם חי בעולם שניתן להבין אותו היא תנאי מוקדם לכל ציפייה להגיע להשפעה בעולם זה. אי היכולת להבין עניינים מורכבים גורמת לתחושה של חוסר אונים.

העדר נורמות- ובמילים אחרות "אנומיה", כלומר: מצב שבו התמוטטו הנורמות החברתיות המקובלות ושוב אין הן מכוונות את התנהגותו של הפרט. לדוגמה: כאשר המטרות המקובלות בחברה שוב אינן עולות בקנה אחד עם האמצעים להשגתן. במצב זה מתפתחת "אנומיה"- מתפתחים תהליכים יעילים מבחינה טכנית. במצב זה קשה לצפות את התנהגותן של הבריות. כתוצאה מאובדן הערכים המקובלים, תגבר האמונה במזל, בגורל, באינדיבידואליזם במובן של אגואיזם ותפתחנה מגמות ביצועיסטיות... **בדידות**- אינה מתייחסת לחוסר יכולת לקשור קשרים חברתיים או לגלות חום אנושי אלא לכך ש"המנוכר" או "הבודד" מייחס ערך מועט למטרות או לערכים שהחברה סביבו מייחסת להם ערך רב. במובן זה ניתן לדבר על בדידות מן החברה. "בדידות" זו אינה רחוקה ממהפכות, שכן המהפכות מובילה את בני האדם אל מחוץ למסגרת החברתית הקיימת ומטרתה לחולל חברה חדשה וצודקת יותר.

הזדרות (זרות) עצמית (ניכור האדם מעצמו) - להיות מנוכרים מעצמנו פירושו להיות משהו פחות ממה שהיינו יכולים להיות במקרה הטוב, להיות חסרי ביטחון עצמי, לאבד גאווה אישית וטעם במעשינו. החברה המנוכרת היא זו שנעדרים ממנה גילויים ספונטאניים של יצירה ומשחק. חברה שבה המניע העיקרי לפעולה הוא חישוב הגמול הצפוי לה ולא העניין בפעילות עצמה. הפועל העובד למען השכר בלבד או עקרת בית המבשלת כדי לצאת לידי חובה אלו דוגמאות לניכור עצמי. אלה הם גילויים לאי יכולתו של האדם לבטא את עצמו בפעילות ששכרה בה עצמה.

הניכור בחברה המודרנית נמצא בכל תחום: הוא חדר להתייחסותו של האדם לעבודתו, אל הדברים שהוא צורך, למערכות המעצבות את המדינה ושולטות בחייו של הפרט, כלפי אנשים אחרים ואף כלפי עצמו. האדם אמנם יצר עולם של דברים במו ידיו ויצר מנגנון חברתי ושלטוני. אך יצירתו נמצאת מעבר לו ומעליו- הוא אינו חש כמרכז היצירה או כיוצר להיפך, הוא חש כמשרתו של גולם שהוא יציר כפיו וחש את עצמו חסר אונים. האדם נשלט ע"י יצירת כפיו ואינו אדון לעצמו. התוצאה יצירת "האדם החד מימדי"- המתמכר ל"צרכים כוזבים" ולא ל"צרכים האמיתיים", צרכים אלה פוגעים בחרותו ובאושרו של האדם.

נושא 6 – תולדות ארה"ב

פרק ראשון

שאלה מספר 21, סעיף א'

החוקים למתן שוויון זכויות לשחורים שנחקקו בארה"ב במאה ה-19 לאחר מלחמת האזרחים היו: התיקון ה-13 (1865) "בתחומי ארה"ב או בכל מקום הנתון לשיפוטן לא יתקיימו לא עבדות ולא עבודת כפייה, אלא אם כן כעונש על עבירה שבה הורשע הנידון בדיון. לקונגרס סמכות לאכוף סעיף זה ע"י חקיקה מתאימה".

התיקון ה-14 (1857) "כל האנשים שנולדו או התאזרחו בארצות הברית ונתונים לשיפוטן הם אזרחי ארה"ב והמדינה שבה הם יושבים. שום מדינה לא תחוקק או תאכוף חוק כלשהו המקצץ את זכויותיהם או את חסינויותיהם של אזרחי ארה"ב וכן לא תשלול משום אדם חיים, חירות או רכוש, ללא הליכים חוקיים נאותים, וכן לא תמנע משום איש הנתון לשיפוט הגנה שווה על החוקים".

התיקון ה-15 (1870) "זכות ההצבעה של אזרחי ארה"ב לא תישלל ולא תוגבל ע"י ארצות הברית או מדינה כלשהי ממדינותיהן בשל גזע, צבע, או מצב עבדות קודם".

שאלה מספר 21, סעיף ב'

הסיבות להתחדשות המאבק למען השחורים בשנות ה-50 וה-60 של המאה ה-20:

- א. שינויים דמוגרפיים בקרב השחורים - כבר בזמן מלחמת העולם הראשונה עברו שחורים מהכפר אל העיר מאחר ונוצר ביקוש לידיים עובדות למען המאמץ המלחמתי. תנועה זו גברה במלחמת העולם השנייה ואחריה. בערים הגדולות כמו: ניו-יורק, דטרויט, שיקגו, פילדלפיה וושינגטון נוצרו ריכוזים גדולים של שחורים שהיוו כוח אלקטוראלי. לבנים רבים עזבו אזורים אלה וכך נוצרו "גטאות" של שחורים מהם יצאה תנועת מחאה תוססת.
- ב. שירות בצבא במלחמות העולם לצד חיילים לבנים- במלחמת העולם הראשונה שרתו כ-370,000 שחורים ובסוף מלחמת העולם השנייה קרוב למיליון. החיילים המשוחררים לא הסכימו בשום אופן לחזור לתנאי ההפליה והקיפוח הקודמים במיוחד לא לאור העובדה שב"מלחמה הקרה" נגד בריה"מ וההתפשטות הקומוניסטית הכריזה ארה"ב שהיא נלחמת למען זכויות האדם ולמען החירות...

ג. הנסיבות הבינלאומיות שנוצרו לאחר המלחמה הקשיחו את עמדותיהם של השחורים - בכל רחבי אסיה ואפריקה הקיץ הקץ על שלטונו הקולוניאלי של הגזע הלבן ובני הגזעים הלא לבנים זכו לעצמאות. מלחמות קוריאנה ווייטנאם זעזעו את התדמית של האדם האמריקני הלבן והביקורת נגד הממשל בהקשר זה עודדה גם את מחאתם של השחורים.

המאבק בא לידי ביטוי בתחומים הבאים:

א. **התנועה לזכויות האזרח** - תנועה עממית בעיקר של שחורים בדרום שהונהגה ע"י קבוצות אזרחים כמו אנשי דת, מורים, ארגוני נשים, סטודנטים, עובדי רווחה ועיתונאים והורכבה מהמוני בני המעמד הבינוני- הנמוך השחור. התנועה נאבקה במערכת האפליה וההפרדה הגזעית והצליחה לגייס לבנים רבים כתומכים ופעילים המאבק המחאה. **בראשה עמד מרטין לותר קינג**, איש דת משכיל וכריזמטי שלמד בצפון. קינג טען כי הדרך להיאבק למען שוויון זכויות מלא חייבת להיות ללא אלימות ובאמצעות **אי ציות אזרחי לחוקי האפליה הגזעית**.

ב. **תחום החקיקה - מעורבות הקונגרס** בחקיקה רחבה בתחומי ההצבעה בבחירות, בבתי הספר, בשירותים הציבוריים, בתעסוקה, בפרסומים שונים.

ג. **מעורבותם של הנשיאים: אייזנהאור, קנדי וג'ונסון**: מורים על הפעלת כוח להבטחת זכויות השחורים. הנשיאים: אייזנהאור, קנדי וג'ונסון מורים על הפעלת כוח להבטחת זכויות השחורים.

שאלה מספר 22, סעיף א'

הממשל האמריקאי החדש החל לפעול להחזרת אמון הציבור בממשל תוך נקיטה בצעדים חקיקתיים מהירים - רוזוולט ידע כי ראשית עליו להחזיר את אמון הציבור בממשל האמריקני וכי חשוב להבהיר לאומה כי הממשל נוקט בצעדים ממשיים להבראת המשק, תחת הסיסמא: **"הצלה, התאוששות ותיקון"**. בתקופת שלטונו הראשונה פתח בפעולות חריגות רחבות היקף ונועזות, שמטרתן הייתה לעצור את ההידרדרות הכלכלית ולהחזיר את אמון העם במערכת השלטונית. גובש טרסט מוחות שכלל מומחים מתחומים שונים, בעיקר אנשי מקצוע, לא פוליטיקאים, שסייעו בגיבוש פתרונות למשבר. הקונגרס כונס למושב חירום במטרה לאשר מאות חוקים ותקנות בתהליכי חקיקה מזורזים. מערכת החקיקה שכונתה בשם **"חקיקת מאה הימים"** לוותה בפעולות הסברה רשמיות. כך, בתוכנית רדיו בשם "שיחות ליד האח" הסביר הנשיא לאזרחי ארה"ב את צעדיו של הממשל, ביקש את אמון הציבור ושיתוף פעולה מצד הציבור.

החידוש במדיניותו של הממשל האמריקני בא לידי ביטוי בתחומים הבאים:

שינוי משמעותי ומהותי במדיניותו של הממשל האמריקני. מעבר ממדיניות "הלייסה פייר" שאפיינה את שנות ה-20 בארה"ב ואת השנים הראשונות של המשבר תחת נשיאותו של הובר למדיניות של **תכנון, התערבות ופיקוח** על הנעשה במשק האמריקני. התערבות ופיקוח בבורסה, במערכת הבנקאית, בתעשייה, בחקלאות וביצירת מקומות עבודה למובטלים. ההנחה של הממשל הייתה שרק תכנון, הכוונה ופיקוח יחלצו את המשק מהמשבר. **התפקיד המרכזי של הממשל, על פי השקפתו של רוזוולט, היא לתת ביטחון כלכלי וחברתי לאזרח.**

תהליכי ההתערבות והפיקוח במשק גובשו בחקיקת "מאה הימים" ובאו לידי ביטוי בתחומים הבאים:

- א. **הבנקים נסגרו למשך מספר ימים** לאחר מכן נפתחו רק אלה שהיו מסוגלים לעמוד בהתחייבויותיהם כלפי הלקוחות. חוק שהתקבל כעבור כמה חודשים קבע כי הממשלה תהיה ערבה לפיקדונותיו של הפרט. לצורך כך הוקם מוסד לביטוח פיקדונות חסכון.
- ב. נקבע **פיקוח על הבורסה**. נקבעו כללים למניעת ספקולציות- מערכת חקיקה חייבה מערך של מעקב, ביקורת ופיקוח על ניירות הערך, חברות ותאגידים.

- ג. בתחום התעשייה - חוקק חוק "הבראת התעשייה" שביקש לקבוע כללים של תחרות הוגנת שיבואו במקום החוקים נגד הטרסטים. החוק אפשר למעסיקים לצמצם את הייצור ולשמור על מחירים קבועים. נקבעו שכר מינימום, מספר שעות עבודה המותר על פי החוק, נקבעו תקנות לגבי העסקת נשים וחל איסור על העסקת ילדים.
- שיקום התעשייה התבצע בד בבד עם חקיקת "חוק ואגמר" הקובע הסכמי עבודה חדשים - כללים ברורים ביחסי עובד-מעביד. עפ"י חוק זה זכאים העובדים להקים איגודים מקצועיים ולנהל מו"מ על הסכמי עבודה. החוק חייב את המעסיקים להכיר באיגודים כמייצגי העובדים בכל הקשור לתנאי השכר ותנאי העבודה. באמצעות חוק ואגמר עודד הממשל את הפועל וחזק את מעמדו ביחס למעסיק תוך הבטחת תנאי עבודה הוגנים.
- ד. בתחום החקלאות - התקבל "חוק לתיאום החקלאות" הקובע תוכנית לצמצום הייצור של מוצרים עודפים ומעניק לחקלאים פיצוי עבור צמצום הייצור. כך יוצבו המחירים: ההיצע יקטן והמחירים יעלו. הממשל האמריקני סייע לחקלאים ע"י מתן הלוואות כספיות, מתן אשראי גבוה בתנאים נוחים. כמו כן, שילם לחקלאים על סחורות שהושמדו. מחירי התוצרת החקלאית אוזנו בהדרגה. הממשלה החלה מפקחת על הייצור כדי למנוע ייצור עודף וכך גדלה ההכנסה מתוצרת חקלאית.

בתחום הסעד והרווחה הסוציאלית

- יצירת מדינת רווחה" - מדינה הדואגת באופן ישיר לזכויות אזרחיה ורואה את עצמה אחראית לכל אזרח. מדינה הקובעת חקיקה סוציאלית ותנאים סוציאליים: פנסיה, דמי אבטלה, ביטוח לאומי ודואגת לתנאי עבודה והעסקה לטובתו של האזרח הקטן. המדינה אחראית לקיומו של הפרט ומגינה על זכויותיו! כך, בתקופת משבר מורחבת הדמוקרטיה האמריקנית ומתבססת. לראשונה לקח הממשל על עצמו אחריות ישירה ודאג לרווחתם ולזכויותיהם הבסיסיות של האזרחים. באמצעות צעדים אלה הודק הקשר בין האזרח לבין הממשל.
- הממשל הקים כמה רשויות שתפקידן לסייע לעניים ומובטלים ולקבוע ביטחון סוציאלי לאזרח:
- א. הרשות לסעד וחירום - רשות שייזמה פרויקטים רבים בתחום העבודה הציבורית במדינות השונות ובהם העסיקה מיליוני מובטלים אותם כיוונה לתחומי עיסוק בהתאם ליכולתם וכישוריהם. כך הוקמו רשויות שהעסיקו אומנים, מהגרים, בני נוער, סטודנטים ועוד.
- ב. הרשות לקידום עבודות - ממונה על תשלומים למובטלים שהועסקו בעבודות יזומות.
- ג. הרשות הפדראלית לשיכון - דאגה לדיור ע"י מתן הלוואות לרוכשי דירות בנייתן ושיפוצן. כמו כן נבנו שכונות לבתים להשכרה בשכ"ד נמוך.
- ד. מערכת של בטחון סוציאלי נקבעה בחוק הבטוח הלאומי. כל מעביד חייב לשלם עבור עובדיו ביטוח לאומי. ביטוח לאומי לתשלום פנסיה, אבטלה וקצבאות לאוכלוסיות חלשות. כך הצטרפה ארה"ב לשאר מדינות הרווחה הדואגות לקיום המינימאלי של האזרחים.
- ה. התקבל חוק מס הכנסה חדש המטיל מיסים גבוהים על בעלי הכנסות גדולות. כמו כן הוגדלו מיסי הרכוש ומיסים על רווחי הון גדולים.

הממשל יזם פרויקטים כלכליים שמטרתם לסייע לקבוצות שונות באוכלוסייה:

חקלאים, תעשיינים, עובדים, מובטלים. הממשל יזם עבודות ציבוריות- עבודות יזומות בק"מ רחב: סלילת כבישים, נטיעת יערות, חפירת תעלות, ניקוי בריכות דגים ועוד. רבים מהמובטלים חזרו למעגל העבודה והרוויחו את כספם בכבוד. בין העבודות היזומות ראוי להזכיר את "רשות עמק טנסי" - פרויקט לפיתוח אזור נחשל: באזור זה הוקמו מפעלים, סכרים, תחנות כוח ושוקמו אדמות נטושות. בפרויקט "עמק טנסי" הועסקו ע"י הממשל יותר מחצי מיליון מובטלים. האזור כולו היה בניהול ציבורי וצמיחתו סיפרה את איכות החיים של תושבי האזור.

שאלה מספר 22, סעיף ב'

ישנם הטוענים כי ה"ניו-דיל" חולל מהפכה לא במובן האלים של המילה אלא מהפכה במשמעות המושג מדינה או ממשל לאומי. עד כה הייתה המדינה כוח פאסיבי וניטרלי. היא סירבה להתערב באפן משמעותי בענייני הביטחון והרווחה של המוני העובדים. מעתה היא הפכה למדינה מתערבת המטילה פיקוח ותקנות על עולם העסקים שהיה עד כה חופשי בפעולתו. היא עצמה נכנסה בגלוי לעולם העסקים כשהיא מתחרה עם חברות פרטיות. היא עשתה שימוש בכוחה הכספי כדי לחלק מחדש את מקורות העושר וליצור מקורות הכנסה. היא פיתחה תוכנית של ביטחון סוציאלי אשר הביחה הגנה על האוכלוסייה מפני מצבי חירום. מדינת ה"הנח לעשות" בעלת המנגנון המצומצם שצמצמה את תפקידיה לתפקידי ביטחון בלבד ולא התערבה בנעשה בתחומי החברה והכלכלה הפכה למדינה המספקת שירותים סוציאליים ובה פועל מנגנון בירוקראטי עצום ומסועף.

לעומתם, ישנם הטוענים כי ה"ניו-דיל" מהווה המשך להתפתחות היסטורית ארוכת שנים. שורשיו של ה"ניו-דיל" נעוצים עמוק בעבר באמריקני בתקופתם של וילסון ותיאודור רוזוולט. לחלק גדול מהחקיקה יש תקדימים בתקופות קודמות הן בחוקי המדינות והן בחקיקה הפדראלית לדוגמא: חוק שרמן שנועד להגביל את המונופולים, תוכניות לסיוע לחקלאים, תוכניות לשימור הסביבה ואוצרות הטבע ועוד... רוזוולט אם כן פעל במסגרת המסורת האמריקנית.

אין ספק שבעינינו היה קשר ברור בין שמירת הדמוקרטיה לבין הדאגה לביטחון הסוציאלי והכלכלי של הציבור. הוא למד היטב את לקחי ההיסטוריה האירופאית שכאשר אדם צריך לבחור בין חירות ללחם הוא יבחר בלחם... משימת הדמוקרטיה על פי רוזוולט הייתה לזכות בשניהם!

הישגיו של ה"ניו דיל" היו ביצירת ריכוזיות פדראלית. מגמה זו כבר הורגשה קודם לכן תהליך זה הואץ לאחר המשבר הכלכלי ולאחר מלחמת העולם השנייה. תהליך זה בא לידי ביטוי בגידול המשרדים והמנגנונים, מספר עובדי הציבור ובתחום התקציב והחקיקה. הסמכויות הפדראליות הורחבו לתחומי החקלאות, הבנקאות, העבודה, הבריאות, החינוך. כמו כן, הורחבו סמכויותיו של הנשיא. וכל זאת מתוך הכרה בכך שרק מדינה חזקה עשויה לסייע ולקדם את טובת הציבור.

פרק שני

שאלה מספר 23

עם התעצמותה הכלכלית של ארה"ב במחצית השנייה של המאה ה-19 ועם התרחבות המסחר גבר הביקוש לחומרי גלם ולשווקים שיקנו את התוצרת האמריקנית. ארה"ב הפנתה את מבטה למדינות מרכז ודרום אמריקה אשר יכלו לספק לה חומרי גלם חשובים. עם הידוק הקשרים הכלכליים גברה גם השפעתה הפוליטית של ארה"ב על אזורים אלה והיא החלה מתערבת בנעשה בתוך המדינות פנימה. האמריקנים האמינו לא רק ביעוד הגלוי שמשמעותו התפשטות ברחבי היבשת אלא גם ביעוד נוסף והוא השאיפה להפוך את ארה"ב למעצמה ראשונה במעלה בכל חצי הכדור המערבי.

בתקופה זו של מעבר מהמאה ה-19 למאה ה-20 גברה השפעתם של האימפריאליסטים על השלטון. ואכן, ניבנה צי מלחמתי חזק שבו נעשה שימוש כדי לשחרר את קובה מהעריצות הספרדית... המלחמה נגד ספרד הייתה קצרה והסתיימה בניצחון אמריקני כשארה"ב פרסה את חסותה באפן עקיף או ישיר על קובה ופורטו - ריקן בים הקריבי ועל הפיליפינים ועל הוואי באוקיינוס השקט. כך, בראשית המאה ה-20 הייתה ארה"ב למעצמה הראשונה ביבשת אמריקה, באזור הים הקריבי, באוקיינוס השקט ובמזרח הרחוק.

מעורבותה של ארה"ב בשני האוקיינוסים- האטלנטי והשקט- העלתה את הצורך בנתיב ימי שיקשר ביניהם. הנשיא רוזוולט הציע לכרות תעלה שתקשר בין שני האוקיינוסים. כמקום מתאים נמצאה רצועת ארץ צרה בפנמה שהייתה אז חלק ממדינת קולומביה. כשממשלת קולומביה היססה ביחס לתנאי הזיכיון שהוצעו ע"י ארה"ב אורגנה בסיוע אמריקני מהפכה בפנמה ובצילן של אוניות מלחמה אמריקניות הוכרזה פנמה כרפובליקה עצמאית. המדינה החדשה אישרה את תנאי הזיכיון לבניית תעלה וחכירה במרות ארה"ב על שטח צר משני עברי התעלה. כריית התעלה נמשכה כ- 10 שנים מ- 1904 - 1914. תעלת פנמה הייתה בעלת חשיבות רבה לצרכים האסטרטגיים של ארה"ב ולאינטרסים הכלכליים- מסחריים שלה.

דרך הפעולה שנקטה ארה"ב להשיג את מטרתיה כונתה ע"י הנשיא תיאודור רוזוולט כ"שיטת המקל הגדול"- "דבר בנחת אך החזק בידך מקל גדול...".

מעורבותה של ארה"ב בחצי הכדור המערבי עוררה מידי פעם בעיות בעיקר בשל העובדה כי המדינות ביבשת הדרומית בעיקר לא היו יציבות כלכלית ופוליטית. אי יציבות זו עלולה הייתה להוביל למעורבות אירופאית באזור. החשש מפני מעורבות זו עודד את הנשיא תיאודור רוזוולט להוסיף להצהרת מונרו מ- 1803 את ההצהרה הבאה: "...מקרים חמורים של עשיית רע או של גילוי חוסר אונים עשויים לחייב את ארה"ב להפעיל כוח משטרה בינלאומי...". הצהרה זו נאמרה כ- 100 שנה לאחר ההכרזה על בדלנות אמריקנית והעניקה לארה"ב מעמד של "השוטר הבינלאומי"!

שאלה מספר 24

במהלך המאה ה- 19 ובתחילת המאה ה- 20 שומרת ארה"ב בקפדנות על מדיניות בדלנית ביחס לאירופה. כאשר פורצת מלחמת העולם הראשונה באוגוסט 1914 מיהר הנשיא וילסון להכריז על "רוח ניטרלית אמיתית..." כלפי כל הצדדים מהנימוקים הבאים:

- א. אינטרס לאומי אמריקני- מוצאם של אזרחי ארה"ב הטרוגני וזיקותיהם הרגשיות הסותרות כלפי הצדדים הלוחמים מחייבים שמירה על ניטרליות.
- ב. טיעון מוסרי-מצפוני- על ארה"ב לפעול באופן הומאני ולא להתערב בהרחבת סכסוך הדמים. חובתה למנוע ככל האפשר את התפשטות המלחמה ולשמור את כוחה ואת עושרה לימים של שיקום שיבואו לאחר המלחמה.

אך, ככל שהתארכה המלחמה התברר כי אינטרסים אמריקניים חיוניים קשורים במלחמה זו. הנשיא וילסון ניסה לפעול להפסקתה של המלחמה ע"י הצעת "שלום ללא ניצחון" לצדדים הלוחמים. אך הצעתו לא נידונה ע"י גרמניה או ע"י מדינות המערב.

ארה"ב שהחלה כניטרלית הטתה את כפות המאזניים לטובת מעצמות המערב ונכנסה לצידן למלחמה.

שנות ה- 20 ומרבית שנות ה- 30 אכן עמדו בסימן של בדלנות והתרחקות ממדיניותו של וילסון. מדינות אירופה קיבלו סיוע כלכלי מארה"ב לצורך שיקומן וייצובן כלכלית ופוליטית. הן לא עומדות בהתחייבויותיהן הכלכליות ומעוררות כעס רב.

באמצע שנות ה- 30 מתקבלים בארה"ב "חוקי הניטרליות" שנועדו להבטיח כי ארה"ב לא תחזור ותסתבך במלחמה מסיבות דומות לאלה שסיבכו אותה בעבר. הוטל איסור על ייצוא נשק ומתן אשראי למדינות לוחמות, אזרחים אמריקנים לא הורשו להשתמש בכלי שיט של מדינות אלה וניתנה הוראה למנוע חימושן של אוניות סוחר אמריקניות.

בשנות ה- 30 חלו שינויים משמעותיים בעולם עקב ההקצנה בתוקפנותן של המדינות הפאשיסטיות: יפן כבשה את מנצ'וריה מידי סין וכעבור מספר שנים תקפה את סין עצמה, מוסוליני הרודן האיטלקי תקף את חבש, היטלר שקבל עידוד מהצלחת התוקפנות היפנית והאיטלקית שלח את צבאו לחבל הריינוס.

באותו זמן התנהלה בספרד מלחמת אזרחים בין רפובליקנים לימניים קיצוניים שנתמכו ע"י מוסוליני והיטלר ללא כל התערבות נגדית מצד המדינות הדמוקרטיות. המלחמה הסתיימה בניצחון הפאשיסטים בספרד.

בכל האירועים האלה לא היה כל גורם שבלם את ההתפשטות התוקפנית. בריטניה וצרפת קיימו מדיניות של פיוס ואי התערבות כדי למנוע הידרדרות למלחמה נוספת... חבר הלאומים חסר כל יכולת צבאית או אחרת למנוע את התפשטות התוקפנות הפאשיסטית. כך הוכח כי התוקפנות משתלמת... ב-1937 ניסה רוזוולט באחד מנאומיו לשכנע את בני עמו ביחס לסכנה הנשקפת ממשטרים אלה. לדבריו: המצב המדיני בעולם בזמן האחרון הולך ורע, יש בו כדי לעורר דאגה וחרדה בכל העמים והמדינות הרוצים לחיות בשלום וידידות עם שכניהם, שלטון האלימות וההפקרות החל בהתערבות בלתי מוצדקת בענייניהן של אומות אחרות או בפלישה לשטח זר מתוך הפרת חוזים והוא הגיע עתה לידי מדרגה שצפויה סכנה חמורה לעצם יסודותיה של התרבות בלא הכרזת מלחמה או הצדקה. עמים חפים מפשע, מדינות נקיות מעוון נזבחים באכזריות לתאוות שלטון המנוערת מכל חוש של צדק אנוש. אם מתרחשים הדברים האלה בחלקי עולם אחרים אל נא ידמה איש כי אמריקה תינצל... המגיפה של פריקת עול החוק מתפשטת בעולם וזוהי מגיפה מדבק. האומות שוחרות השלום חייבות לעשות מאמץ מלוכד נגד מעשים העלולים להוביל לאנארכיה ואי יציבות בין לאומית. כן, אין לקיים מדיניות של בדלנות או ניטראליות. בעולם של ימינו קיימת סולידאריות ותלות הדדית, השוללת מכל אומה את האפשרות להתבדל לחלוטין מפני משברים כלכליים ומדיניים בשאר העולם. יציבות ושלום יתקיימו בין האומות או בין אומה ואומה רק על פי חוקים וקני מידה מוסריים המקובלים על הכל.

למרות אזהרותיו של רוזוולט ארה"ב קיימה מדיניות בדלנית ולא התערבה.

היטלר סיפח את אוסטריה לרייך השלישי וכעבור כמה חודשים תבע מצ'כוסלובקיה את חבל הסודטים. באיומי מלחמה סחט את הסכמתן של בריטניה וצרפת וצ'כוסלובקיה שנותרה ללא בעלי ברית נאלצה להיכנע. היטלר מעודד מהצלחותיו הדיפלומטיות הכניס צבא גרמני לפראג והפך את צ'כוסלובקיה לגרורה גרמנית למרות הבטחותיו להימנע מכל צעד התקפי לאחר קבלת חבל הסודטים. במקביל השתלט מוסוליני על אלבניה ויפן הרחיבה את כיבושיה בסין. העולם נחרד מהסכס בין גרמניה לבריה"מ ומפלישת גרמניה לפולין. בריטניה וצרפת הכריזו מלחמה על גרמניה וכך, פרצה מלחמת העולם השנייה. אך למרות המתואר לעיל הוסיפה דעת הקהל האמריקנית להתנגד למעורבות ישירה במלחמה. רוב הציבור קיווה לניצחון מהיר של המדינות הדמוקרטיות.

כחודשיים לאחר פרוץ המלחמה פרסם הנשיא לשעבר הובר מאמר בשם "עלינו להישאר בחוץ" ובו טען כי על ארה"ב לקבל החלטה נחושה להישאר מחוץ למלחמה באירופה... על אמריקה לשמור על החירות בבית... לסייע למדינות הלוחמות לאחר המלחמה אך לא לשקוע בתפקיד של שוטר ולכוון את הרעיונות הרווחים בעולם (גם אם הם פאשיסטיים וטוטאליטריים)". לאמריקה יש חובה לבני העם שלה... בנינו מוכנים למות על אדמתנו שלנו, למען ארצנו, אבל הם מתנגדים להיות קורבנות של סכסוכים לא להם...". כידוע, מדיניות הבדלנות באה לסיומה בעקבות ההפצצה בפרל הרבור.